

ทำไมจึงต้องปฏิบัติธรรม

ทำไมจึงต้อง ปฏิบัติธรรม

ปาฐกถาธรรม

โดย พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงฺคโล)

ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๐

ทำไมจึงต้องปฏิบัติธรรม

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้ฟังทุกท่าน

วันนี้อาตมภาพ ก็ได้มีโอกาสมาพบกับท่านผู้ฟังอีกเช่นเคย ในรายการปาฐกถาธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยนี้ วันนี้อาตมภาพจะได้กล่าวถึงเหตุผลที่ว่า “ทำไมจึงต้องปฏิบัติธรรม?”

อีกนัยหนึ่ง “มีความจำเป็นอย่างไรบุคคลเราจึงต้องปฏิบัติธรรม?” หรือว่า “ปฏิบัติธรรมแล้วจะได้อะไร?” ซึ่งความจริงปัญหาข้อนี้ก็ดูเหมือนจะเป็นปัญหาหญาปากคอก เป็นปัญหาที่ตอบได้ง่ายที่สุดสำหรับผู้ที่มีความสนใจหรือใส่ใจในการศึกษาและปฏิบัติธรรมเป็นประจำอยู่แล้ว แต่สำหรับท่านที่ยังไม่ได้สนใจในธรรมปฏิบัติก็อาจจะคิดว่าปฏิบัติธรรมไปแล้วจะได้อะไร สู้ไปเดินไปเล่นกับเพื่อนๆ ในเน็ต ในผับ หรือในคาราโอเกะ มันกว่าเป็นไหนๆ คนร่ำรวยอย่างเช่นนักธุรกิจ นักอุตสาหกรรม ชาวไทยและชาวต่างประเทศ ก็ไม่เห็นจะไปเข้าวัดเข้าวา แต่ก็เห็นเขาร่ำรวยมีเงินทองมีบ้านหลังใหญ่ๆ มีรถราดีๆ ชี้งั้นถมไป ความรู้ ความ

- ❖ คำว่า “ปฏิบัติ” ก็หมายถึง การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ การกระทำทางกาย
- ❖ คำว่า “ธรรม” ณ ที่นี้จึงหมายถึง คุณความดี ข้อปฏิบัติที่ดี ที่ผู้มีปกติประพฤติปฏิบัติเช่นนี้ได้ชื่อว่า “คนดี”
- ❖ ส่วนความชั่ว หรือ ความไม่ดี ข้อปฏิบัติที่ไม่ดี ชื่อว่า “อธรรม” ที่ผู้มีปกติประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น ได้ชื่อว่า “คนชั่ว”

สามารถในการประกอบกิจการงานในอาชีพเท่านั้นแหละ ที่จะ
ทำให้บุคคลเจริญรุ่งเรืองด้วยโภคทรัพย์ ให้อยู่ดีมีสุขได้
โภคทรัพย์เท่านั้นแหละที่สนองความต้องการ ความปรารถนา
ได้ทุกอย่าง บุญก็ซื้อได้ อำนาจก็ซื้อได้ ลาภ ยศ สักการะทั้ง
หลายก็ซื้อได้ด้วยเงิน ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นก็ไม่เห็นว่าจะต้องไป
เข้าวัดเข้าวาปฏิบัติธรรมเพื่ออะไร และว่าไปทำบุญ บุญจะช่วย
อะไรได้ บุคคลที่คิดอย่างนี้ก็คงจะมีมากเหมือนกัน

วันนี้อาตมภาพ จะเฉลยปัญหาที่ตั้งเป็นหัวข้อเรื่องในวันนี้ว่า
“ทำไมจึงต้องปฏิบัติธรรม” และที่ว่า “ปฏิบัติธรรม” นั้น จะ
ปฏิบัติอย่างไร ? เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา พอสมควรแก่
เวลาต่อไป

ก่อนอื่นขอให้ท่านผู้ฟังมาทำความเข้าใจ คำว่า "ปฏิบัติ
ธรรม" กันก่อน

คำว่า “ปฏิบัติ” ก็หมายถึง การกระทำทางกาย ทางวาจา
และทางใจ การกระทำทางกาย ภาษาพระท่านเรียก
“กายกรรม” ได้แก่ การกระทำกิจการงานต่างๆ การประกอบ
อาชีพต่างๆ เป็นต้น การกระทำทางวาจา ท่านเรียก “วจีกรรม”
ได้แก่ การพูดจาเป็นภาษาต่างๆ เพื่อสื่อความหมายให้เป็นที่
เข้าใจกันได้ ส่วนการกระทำทางใจ ท่านเรียก “มโนกรรม”
ได้แก่ ความคิดอ่านต่างๆ

ความประพฤติ ปฏิบัติทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่
เรียกว่า กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม เหล่านี้ ถ้าเป็นไปใน
ทางที่ให้เกิดคุณประโยชน์ ให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ให้เกิด
ความสันติสุขแก่ชีวิตตนเอง และ/หรือแก่ชีวิตของผู้อื่น และ
ทำให้จิตใจสงบ บริสุทธิ์ผ่องใส ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ความ
ประพฤติปฏิบัติหรือการกระทำเช่นนั้น จัดเป็น “กรรมดี” ภาษา
พระเรียกว่า “กุศลกรรม” คือกรรมที่เป็นบุญกุศล อันเป็น
คุณลักษณะที่ดี หรือเป็นคุณความดีของบุคคลผู้ประกอบกรรมดี
เช่นนั้น บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติเช่นนี้ จึงชื่อว่า “เป็นคนดีมี
คุณธรรม”

ส่วนความประพฤติปฏิบัติทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่
เป็นไปในทางที่ให้เกิดโทษ ให้เกิดความเสื่อม ให้เกิดความ
ทุกข์เดือดร้อนแก่ชีวิตของตนเอง และ/หรือแก่ชีวิตของผู้อื่น
และทำให้จิตใจเร่าร้อน กระทบกระวายเป็น ไม่สงบ ขุ่นมัว เศร้า
หมอง ความประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น จัดเป็น “กรรมชั่ว” ภาษา
พระท่านเรียกว่า “อกุศลกรรม” คือกรรมที่เป็นบาปอกุศล อัน
เป็นลักษณะที่ชั่ว ที่ไม่ดี ของบุคคลที่ประพฤติเช่นนั้น บุคคลผู้
ประพฤติเช่นนั้นจึงชื่อว่า “เป็นคนชั่ว เป็นคนไม่ดี ไม่มี
คุณธรรม”

เพราะฉะนั้น คำว่า “ธรรม” ณ ที่นี้จึงหมายถึง คุณความดี
ข้อปฏิบัติที่ดี ที่ผู้มีปกติประพฤติปฏิบัติเช่นนี้ได้ ชื่อว่า “คนดี”
ซึ่งย่อมได้รับผลจากความประพฤติปฏิบัติที่ดีเช่นนี้ ให้เป็นผู้มี

ความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขในชีวิต และยังเป็นประโยชน์
เกื้อกูลแก่บุคคลอื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้ได้รับความ
เจริญรุ่งเรืองและสันติสุขไปด้วยกัน

ส่วนความชั่ว หรือ ความไม่ดี ข้อปฏิบัติที่ไม่ดี ชื่อว่า
“อธรรม” ที่ผู้มีปกติประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น ได้ชื่อว่า “คนชั่ว”
ซึ่งย่อมได้รับผลจากความประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น เป็นความ
เสื่อม เป็นโทษ เป็นความทุกข์เดือดร้อนในชีวิตและยังความ
ทุกข์เดือดร้อนโดยทางตรงหรือทางอ้อม ให้เกิดแก่ผู้อื่นอีกด้วย

กรรมดี และ กรรมชั่ว ที่บุคคลประพฤติปฏิบัติทางกาย
ทางวาจา และทางใจ นั้นนั่นแหละที่ให้ผลดี เป็นความเจริญ
รุ่งเรืองและสันติสุข หรือที่ให้ผลไม่ดี เป็นความเสื่อม ความทุกข์
เดือดร้อน ตามลักษณะแห่งกรรมดีหรือกรรมชั่วที่บุคคลหรือ
สัตว์โลกได้ประพฤติปฏิบัติไปแล้ว

ดังพระพุทธดำรัสในพระไตรปิฎกสังยุตตนิกาย สคาถ
วรรค มีใจความว่า

กल्याณการี กल्याณํ ปาปการี จ ปापกํ

แปลความว่า ผู้มีปกติกระทำความดี ย่อมได้รับผลดี ผู้มี
ปกติกระทำความชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว

หรือกล่าวโดยย่อว่า “ทำดี ย่อมได้ดี ทำชั่ว ย่อมได้ชั่ว” ไม่
ช้าก็เร็ว นี่เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เป็นสัจธรรม ที่สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้ คือ ได้ทรงค้นพบด้วยพระองค์

เองอย่างลึกซึ้งแจ่มแจ้ง ในคืนวันเพ็ญเดือนวิสาขะ คือในคืนวัน
เพ็ญเดือน ๖ เมื่อ ๒๕๔๕ ปีที่ผ่านมา

กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ อันเป็นสัจธรรม ข้อนี้แหละ ที่เป็น
เรื่องยากแก่ปุถุชนผู้ยังมีกิเลสเครื่องเศร้าหมองจิต ใจอยู่หนา
แน่น จะสามารถรู้เห็น หรือเข้าใจลึกซึ้งแจ่มแจ้งได้ เป็นวิสัยของ
ผู้สนใจศึกษาสัมมาปฏิบัติธรรม คือผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จึง
สามารถจะรู้-เห็น หรือเข้าใจลึกซึ้ง แจ่มแจ้งตามพระสัจธรรมที่
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และได้ทรงแสดงไว้ดีแล้ว
ได้ตามระดับภูมิธรรมที่ผู้สนใจศึกษาสัมมาปฏิบัติทั้งท่านปฏิบัติ
ได้

เพื่อให้เข้าใจกฎเกณฑ์ธรรมชาตินี้ อาตมภาพจะขอเล่า
เรื่องอาการตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในคืนวัน
เพ็ญเดือนวิสาขะ เมื่อ ๒๕๔๕ ปีที่ผ่านมา มีปรากฏอยู่ในโพธิ
ราชกุมารสูตร ให้ท่านผู้ฟังได้ทราบเป็นเครื่องประกอบการ
พิจารณานำความเข้าใจเรื่องนี้ว่า

ในวันเพ็ญเดือนวิสาขะนั้น เมื่อพระมหาโพธิสัตว์เจ้าได้
เสวยพระกระยาหารที่นางสุชาดานำมาถวายแล้ว ได้ทรงพัก
ผ่อนพระอิริยาบถ ณ บริเวณป่าเต็ง-รัง ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา
ครั้นเวลาเย็นได้เสด็จไปยังต้นพระศรีมหาโพธิ์ ได้ทรงรับหญ้า
คาจาก โสถิพราหมณ์ แล้วทรงปูลาดเป็นที่ประทับนั่งได้ดวงไม
ศรีมหาโพธิ์นั้น ได้ทรงอธิษฐานรัตนบัลลังก์ว่าหากจะได้บรรลุ

พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ขอจงปรากฏรัตนบัลลังก์ ได้ทรงเห็นรัตนบัลลังก์ปรากฏแล้ว จึงทรงตั้งพระทัยแน่วแน่ว่า หากไม่ได้บรรลุมกขธรรม คือธรรมเป็นเครื่องหลุดพ้นแล้ว แม้เลือดเนื้อจะเหือดแห้งไป จนเหลือแต่หนังหุ้มกระดูกก็จะไม่ ทำลายบัลลังก์ คือจะไม่ลุกจากที่ เสด็จประทับนั่งคู้บัลลังก์ คือนั่งในท่าขัดสมาธิ ผินพระพักตร์ไปสู่บูรพาทิศ คือทิศตะวันออก ไปทางฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในตอนพลบค่ำ

ในยามต้นแห่งราตรี คือในเวลาหัวค่ำ ได้ทรงเจริญสมถภาวนา คืออุบายวิธีเป็นเครื่องกำจัดกิเลสนิวรณ์เครื่องกั้นปัญญา ได้แก่ กามฉันทะ คือความยินดีพอใจ ในรูป เสียง กลิ่น รส และ สิ่งสัมผัสทางกาย อุทธัจจกุกกุกจะ คือความฟุ้งซ่าน ความวิตกกังวลไปในเรื่องต่างๆ เป็นต้น ให้หมดสิ้นไป ด้วยการเจริญสมาธิรูปฌาน ๔ ถึงจตุตถฌาน มีพระทัยผ่องใสจากกิเลสนิวรณ์ทั้งหลาย อ่อนโยนควรแก่งาน แล้วจึงทรงน้อมพระทัยไปเพื่อ “ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ” เป็นวิชชาที่ ๑ คือ ปรีชาญาณหยั่งรู้-เห็น อดีตชาติของพระองค์เองและสัตว์โลกอื่นทั้งหลาย ที่เคยเป็นอยู่ในภพชาติก่อนๆ ตายแล้วก็เกิดๆ ในภพภูมิใหม่ที่ดีเรียกว่า สุกตภพบ้าง ไปที่ไม่ดีเรียกว่า ทุกตภพบ้าง ทรงได้เห็นสัตว์โลกทั้งหลายต่างเวียนว่ายตายเกิดอยู่ อย่างนั้น นับภพนับชาติไม่ถ้วน บ้างก็ไปเกิดในสุกตภพ คือภพภูมิที่ดี ได้แก่ ไปเกิดในภพมนุษย์ ในเทวโลก พรหมโลก เป็นต้น บ้างก็ไปเกิดในทุกตภพ คือภพภูมิที่ไม่ดี ได้แก่ ไปเกิด

ในภพภูมิของเปรต สัตว์นรก อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งมีมากต่อมาก มากกว่าไปเกิดในภพภูมิที่ดีเสียอีก เป็นอันว่าพระองค์ได้ทรงรู้-ทรงเห็น ตั้งแต่พรหมโลก เทวโลก มนุษยโลก ทั่วตลอดถึงโลกของเปรต สัตว์นรก อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน จึงทรงมีพระดำริว่าอะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์โลกไปเกิดในสุกตภพบ้าง ทุกตภพบ้างอย่างนี้

ในยามกลางแห่งราตรี คือในตอนดึก จึงได้ทรงเจริญสมถภาวนาเพื่อกำจัดกิเลสนิวรณ์ ด้วยการเจริญสมาธิถึงจตุตถฌานอีก จนพระทัยผ่องใสจากกิเลสนิวรณ์ อ่อนโยนควรแก่งานแล้ว จึงทรงน้อมพระทัยไปเพื่อ “จุตูปปาตญาณ” เป็นวิชชาที่ ๒ คือ ปรีชาญาณหยั่งรู้-เห็น จุติและปฏิสนธิของสัตว์ทั้งหลาย กล่าวคือ รู้-เห็น ว่าสัตว์โลกทั้งหลายทำกรรมดีก็ตาม ทำกรรมชั่วก็ตาม เมื่อตายลงแล้ว กรรมใดที่ทำหน้าที่เป็นชนกกรรมก็จะนำไปเกิดในภพภูมิใหม่ ตามลักษณะของกรรมที่ทำหน้าที่เป็นชนกกรรมนำไปเกิดนั้น เช่นถ้าว่าเป็นกรรมดีเป็นบุญกุศลในระดับภูมิจิตของมนุษย์ เรียกว่า “มนุษยธรรม” ของเทวดาเรียกว่า “เทวธรรม” หรือของพรหม เรียกว่า “พรหมธรรม” ก็จะนำไปเกิดเป็นมนุษย์ เป็นเทวดา หรือเป็นพรหม ตามระดับแห่งกรรมดี หรือภูมิธรรมนั้นๆ ถ้าว่าเป็นกรรมชั่วหรือบาปอกุศลในระดับภูมิจิตของเปรต สัตว์นรก อสุรกาย หรือสัตว์เดรัจฉาน ก็จะนำไปเกิดเป็นสัตว์นั้นตามระดับภูมิจิตนั้นๆ หรือกล่าวโดย

ย่อว่า “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม” ดังบาลีพระพุทธภาษิต
ที่ว่า กมฺมุนา วตฺตตี โลโก “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม”

นี่เป็นกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติ ไม่มีผู้ใดทำให้ ไม่มีใครเป็นผู้สร้าง ไม่มีใครเป็นผู้นำไปเช่นนั้นได้ นอกจากว่า ตนเองเป็นผู้ทำกรรมเช่นไร ดี หรือ ชั่วก็ตาม ย่อมต้องได้รับผลกรรมเช่นนั้น เปรียบดังบุคคลปลูกพืชพันธุ์ชนิดใด ก็ย่อมได้รับผลชนิดนั้น ดังบาลีพระพุทธภาษิตที่ว่า “ยาทิสํ วปะเต พืชํ ตาทิสํ ลปะเต ผลํ” “บุคคลหว่านพืชชนิดใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น” จึงได้ทรงมีพระดำริต่อไปว่า อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์โลกมีความคิดเห็นถูกบ้างผิดบ้าง จึงทำกรรมดีบ้าง ชั่วบ้าง ให้ได้รับผลเป็นความสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ตามกรรมดีกรรมชั่วที่ให้ผล ไปบังเกิดในสุคติภพบ้าง ทุกคติภพบ้าง อย่างนั้น

ในยามปลายแห่งราตรี คือนับตั้งแต่เวลาค่อนข้างไปถึงเวลาใกล้รุ่งอรุณ ได้ทรงเจริญสมถภาวนา ถึงจตตุตถฌานเพื่อกำจัดกิเลส นิวรณ์เครื่องกั้นปัญญาอีก จนพระทัยผ่องใสจากกิเลสนิวรณ์เครื่องกั้นปัญญา อ่อนโยนควรแก่งาน แล้วทรงน้อมพระทัยไปเพื่อ “อัสวักขยญาณ” เป็นวิชาที่ ๓ โดยได้ทรงพิจารณาสาเหตุในเหตุ ไปถึงต้นเหตุให้เกิดทุกข์ ก็ได้ทรงค้นพบธรรมที่เกี่ยวเนื่องเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดทุกข์ ชื่อว่า ปฏิจจสมุปบาท ธรรม มีอยู่ ๑๒ ข้อ แต่จะขอยกมากล่าวแต่เพียง ๒-๓ ข้อ พอเข้าใจว่า

เพราะอวิชชา คือความไม่รู้อดีต ไม่รู้อนาคต ไม่รู้ทั้งอดีตและทั้งอนาคต หรืออีกนัยหนึ่งไม่รู้เหตุ ไม่รู้ผล คือ ไม่รู้เงื่อนไขเงื่อนไข เช่นว่า ความไม่รู้เหตุปัจจัย แห่งความเจริญรุ่งเรืองสันติสุข และความไม่รู้เหตุปัจจัยแห่งความเสื่อม ความเป็นโทษ ความเป็นทุกข์เดือดร้อน ของชีวิต คือความไม่รู้แจ่มแจ้ง บาปบุญคุณโทษ และผลของบาปบุญคุณโทษ ตามที่เป็นจริง นี่ประการหนึ่ง และ ความไม่รู้ความจริงอย่างประเสริฐ ในทุกข์แห่งทุกข์ ในสภาวะที่ทุกข์ดับเพราะเหตุดับ ได้แก่ มรรคผล นิพพาน และความรู้ในหนทางปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ ได้อย่างถาวร นี่ประการหนึ่ง นี่เองที่เป็นเหตุปัจจัยให้ปุถุชนผู้ยังมีกิเลสหนาแน่นอยู่ มีความคิดเห็นผิด แล้วก็พูดผิด ทำผิด ประกอบการงานหรืออาชีพที่ผิดๆ ไปจากทำนองคลองธรรมบ้าง มีความคิดเห็นถูกต้องจึงพูดถูก ทำถูก ประกอบการงานหรืออาชีพถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรมบ้าง ก็ย่อมได้รับผลเป็นความทุกข์บ้าง เป็นสุขบ้างไปตามกรรม และแม้จะได้รับผลเป็นความสุขบ้างก็ไม่ยั่งยืน เมื่อสิ้นผลบุญก็ต้องเสวยผลจากกรรมชั่วที่เคยได้เคยกระทำไว้แล้วแต่อดีต คอยติดตามให้ผลหมุนเวียนเปลี่ยนไปอย่างนี้ ตราบใดที่ยังไม่ได้กระทำความดี ให้แก่กล้าพอที่จะสามารถกำจัดตัดกิเลส อวิชชา ตัณหา อุปาทาน ให้หมดสิ้นไป ได้ถึงมรรค ผล นิพพาน ที่สิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งปวงได้ ก็ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดไปสุคติบ้าง ทุกคติบ้าง เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ตามกรรมไม่มีสิ้นสุดอย่างนี้

สัตว์โลกทั้งหลายรวมทั้งสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกัน มีโลกธรรม ๘ ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา และความทุกข์ เป็นต้น เหล่านี้ ล้วนเป็นธรรมชาติที่ประกอบ ด้วยปัจจัยปรุงแต่ง ได้แก่ ธาตุน้ำ ดิน ไฟ ลม คือส่วนที่เป็นของ เพลิง ของแข็ง อุณหภูมิ และลมปราณ และกรรมดี กรรมชั่วที่ คอยติดตามให้ผล เหล่านี้ เป็นต้น ประกอบขึ้นคั่นอยู่ใน สภาวะพอเหมาะ ตั้งอยู่ได้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วก็ต้อง เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย จึงมีสภาพไม่เที่ยง (อนิจจัง) ที่ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว และได้ตรัสว่า ย หนิจจัง ต่ ทุกขํ ยํ ทุกขํ ตทนตฺตา แปลความว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นแหละเป็นอนัตตา คือมิใช่ ตัวตนของใครแท้จริง กล่าวคือลงท้ายก็ต้องแตกสลายหมด สภาพเดิมของมันไปทั้งสิ้น ไม่มีอะไรเป็นของใคร ที่แท้จริงแต่ ประการใด แม้แต่ตัวเราก็ไม่เป็นตัวตนของเราไปตลอดได้ ต้อง แก่ ต้องเจ็บไข้ได้ป่วย แล้วก็ตายไปหมดด้วยกันทั้งสิ้น ต้อง พลัดพรากจากสิ่งของหรือบุคคลที่เรารักที่หวงแหนทั้งนั้น นี่เป็น กฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่มีแก่ธรรมชาติที่ประกอบด้วยปัจจัย ปรุงแต่งทั้งหมดในโลกในจักรวาลเสมอกันหมด เรียกว่า สามัญญลักษณะ หรือ “ไตรลักษณ์” ลักษณะ คือ ๓ ได้แก่ ความ เป็นสภาพไม่เที่ยง (อนิจจัง) เป็นทุกข์ (ทุกขํ) และมีใช่ตัวตนที่แท้ จริงของใคร (อนตฺตา)

ความตั้งอยู่แห่งกำหนดกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอย่างนี้ เรียกเป็นภาษาพระว่า “ธรรมจิติ” “ธรรมนิยาม” ที่สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ตรัสเห็นแจ้งแล้ว และได้ทรงเห็นแจ้ง แห่งตลอดสังขธรรมทั้ง ๔ คือ ทุกขสังข สมุทัยสังข นิโรธสังข และ มรรคสังข กล่าวคือ ความที่สัตว์โลกกับทั้งสิ่งที่เกี่ยวเนื่องด้วยกัน ต้องตกอยู่ในอนัตติแห่งไตรลักษณ์ คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น อนัตตา ดังนี้ ใครยึดถือด้วยตัณหา ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา และด้วยทิฏฐิ คือความเห็นผิดว่าเป็นตัวตน เรา เขา ของเราของเขา แล้วเป็นทุกข์ ชื่อว่า “ทุกขสังข”นี้เป็น สังขธรรมข้อ ๑ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ตรัสเห็น แล้ว

อวิชชา คือความไม่รู้อดีต ไม่รู้อนาคต ไม่รู้ทั้งอดีตและ อนาคตและไม่รู้แจ้งเห็นแจ้งในสังขะทั้ง ๔ เป็นมูลรากฝ่ายเกิด ทุกขํ กล่าวคือ เป็นเหตุให้เกิดกิเลส ตัณหา อุปาทาน อันเป็น เหตุแห่งทุกข์ชื่อว่า “สมุทัยสังข” นี้เป็นสังขะอีกข้อ ๑ ที่สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ตรัสเห็นแล้ว อธิบายเรื่อง กิเลส ว่าได้แก่ ความโลภ ราคะ ๑ โทสะ โกรธ พยาบาท ๑ ความหลง ไม่รู้บาปบุญคุณโทษตามที่เป็นจริง ๑ เรื่อง ตัณหา ว่าได้แก่ ความทะยานอยากในกามหรือในอารมณ์ที่น่ารัก น่าใคร่ ชื่อว่า กามตัณหา ๑ ความทะยานอยากในภพ คือในความเป็นนั้น เป็นนี้ หรือความอยากเกิดอีก ชื่อว่า ภวตัณหา ๑ ความทะยาน อยากในวิภพ คือในความไม่อยากมี ไม่อยากเป็น หรืออยาก

ให้พ้นไปจากสภาวะที่ตนเกลียดชัง หรือไม่ปรารถนา หรือความ
ดิ้นรนไม่อยากเกิด ชื่อว่าวิภาตตัณหา ๑ ได้แก่ ความยึดถือใน
สังขารธรรมทั้งหลายทั้งปวง ความสิ้นอวิชชา กิเลส ตัณหา
อุปาทาน อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ ได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน ที่สิ้น
สุดแห่งทุกข์ทั้งปวง เป็นสภาวะที่ทุกข์ดับเพราะเหตุดับ ชื่อว่า
“นิโรธสัจ” นี่เป็นสังขธรรมอีกข้อ ๑ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธ
เจ้า ได้ตรัสรู้ ตรัสเห็นแล้ว

ทางสายกลางอันเป็นข้อปฏิบัติ ๘ ประการ ให้ถึงความสิ้น
ทุกข์ ได้อย่างถาวร ชื่อ “มรรคสัจ” หรือ อริยมรรคมีองค์ ๘
ได้แก่ (๑) สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบในอริยสัจ ๔ (๒) สัมมา
สังกัปปะ คือ ความดำริชอบ ได้แก่ ดำริออกจากกิเลส โทสะ
โมหะ เป็นต้น ๒ ข้อ นี่สังเคราะห์เข้าในอริปัญญาลิขิตา คือการ
ศึกษาอบรมในปัญญาอันยิ่ง (๓) สัมมาวาจา การกล่าววาจา
ชอบ เว้นการกล่าววาจาไม่จริง หยาบคาย เป็นต้น (๔) สัมมากัม
มันตะ การประกอบการทำงานชอบ (๕) สัมมาอาชีวะ การประกอบ
อาชีพที่ชอบ ไม่หลอกลวงเขาเลี้ยงชีวิต ๓ ข้อนี้ สังเคราะห์เข้า
ในอริศีลสิกขา คือ การศึกษาอบรมในศีลอันยิ่ง (๖) สัมมา
วายามะ ความเพียรชอบ คือเพียรกำจัดกิเลสที่มีอยู่ในจิตต
สันดาน ความเพียรระวังมิให้กิเลสเกิดใหม่อีก ความเพียร
ประกอบบุญกุศลให้เกิดขึ้นในจิตตสันดาน และเพียรรักษาบุญ
กุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม ให้เจริญแก่กล้าเป็นบารมี อุป
บารมี ถึงปรมาตถบารมี (๗) สัมมาสติ ความมีสติชอบ คือ ความ

ระลึกได้ในสภาวะของกาย เวทนา จิต และโลภียธรรม ว่า
ประกอบด้วยปัจจัยปรุงแต่งอย่างไร พิจารณาให้เห็นแจ้ง
สภาวะของสังขารธรรมทั้งหลายเหล่านี้ ว่ามีสภาพไม่เที่ยง เป็น
ทุกข์ เป็นอนัตตา คือ มิใช่ตัวตนที่แท้จริงอย่างไร ตลอดถึง โลภ
ตตรธรรม คือมรรค ผล นิพพาน อันเป็นวิสังขารธรรม ว่ามี
สภาวะตามที่เป็นจริงอย่างไร และ (๘) สัมมาสมาธิ คือ สมาธิ
ชอบ ได้แก่ การเจริญรูปฌาน ๔ เพื่อกำจัดกิเลสनि वर्ณเครื่องกัน
ปัญญา ให้จิตใจบริสุทธิ์ ผ่องใส อ่อนโยนควรแก่งานเจริญ
ปัญญารู้แจ้งในสภาวะธรรม และสังขธรรมตามที่เป็นจริง ๓
ประการหลังนี้ ชื่อว่า อริจิตตสิกขา คือการศึกษาอบรมจิตอันยิ่ง
อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ เป็นสังขธรรมอีกข้อ ๑ ที่สมเด็จพระสัมมา
สัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ตรัสเห็นแล้ว

ความตรัสรู้ ตรัสเห็น คือความเห็นแจ้งรู้แจ้งด้วยพระองค์
เอง ในสภาวะของสังขารธรรมทั้งปวง ว่าเป็นสภาพไม่เที่ยง
(อนิจจัง) เป็นทุกข์ (ทุกข์) และเป็นสภาพมิใช่ตัวตนที่แท้จริงของ
ใคร (อนตตา) และความเห็นแจ้ง รู้แจ้ง ในสัจจะทั้ง ๔ คือ ทุกข
สัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ และมรรคสัจ รวมทั้งความเห็นแจ้ง รู้แจ้ง
ในทางเจริญ ทางเสื่อมแห่งชีวิต คือว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว อัน
เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่ยังไม่เคยมีใครได้ค้นพบคือได้รู้
แจ้งเห็นแจ้งมาก่อน จึงได้ทรงสั่งสอนให้ประพฤติปฏิบัติทาง
กาย ทางวาจา และทางใจ ด้วยการศึกษอบรมตน ๓ ประการ
คือ อริศีลสิกขา การศึกษาอบรมศีลอันยิ่ง อริจิตตสิกขา การ

ศึกษาอบรมจิตอันยิ่ง อธิปัญญาสิกขา การศึกษาอบรมปัญญา ให้เห็นแจ้ง รู้แจ้งในสภาวะธรรม และสังจธรรมตามธรรมชาติที่เป็นจริง ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ ตรัสเห็นมาแล้ว

ความประพฤติปฏิบัติที่ดี ที่เป็นบุญกุศล ได้แก่ ทานกุศล ศีลกุศล ภาวนากุศล เป็นต้น เพื่อเลิกละความชั่ว หรือบาป อกุศลทั้งหลาย เพื่อปฏิบัติตนให้อยู่แต่ในคุณความดี และเพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส และให้เจริญขึ้นเป็น อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา คือการศึกษาอบรมตนในศีล อันยิ่ง ในจิตอันยิ่ง และในปัญญาอันยิ่ง อันมีนัยอยู่ใน อริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางดำเนินชีวิตให้เกิดความเจริญ รุ่งเรือง และสันติสุข สำหรับตน ไม่เป็นไปในทางเสื่อม เป็นโทษ เป็นความทุกข์เดือดร้อน ให้ถึงที่สุดความหลุดพ้นจากกิเลสเหตุแห่งทุกข์ ได้บรรลุมรรคผล นิพพาน ที่เป็นบรมสุขอย่างถาวร ดังที่พระอริยเจ้าพระอรหันตเจ้าทั้งหลายที่ท่าน ได้ประพฤติปฏิบัติ และได้บรรลุตามรอยบาทของพระพุทธองค์ มาแล้วนี้ ชื่อว่า การปฏิบัติธรรม

เมื่อท่านทั้งหลายได้เข้าใจเหตุผลของการศึกษาและปฏิบัติ ธรรมเพื่อถึงซึ่งความเจริญและสันติสุข และความพ้นทุกข์ ตามแนวทางพระพุทธศาสนา อันเป็นแก่นสารของชีวิต อย่างนี้แล้ว ก็จงเร่งชวนชวาศึกษาและปฏิบัติธรรม เพื่อความเจริญรุ่งเรือง และสันติสุขสำหรับตนให้ยิ่งๆ ขึ้นไป อย่าได้หลงประมาทมัวเมา ในชีวิต จนตายเปล่าไปโดยไม่ได้พบแก่นสารของชีวิต เป็น

โมฆะชีวิต คือ ชีวิตสูญเปล่า จะได้ไม่เสียที่ที่ได้เกิดมาเป็น มนุษย์ ได้พบพระพุทธศาสนา แล้วก็ได้อบรมตนให้เป็นที่พึงของ ตนได้ ตามสมควรแก่ภูมิธรรม

สุดท้ายนี้ อาตมภาพ ขอความสุขสวัสดิ์ จงมีแต่ท่านผู้ฟังทุก ท่าน

เจริญพร